

NACZELNE DOWÓDZTWO W. P.
(SZTAB GENERALNY)

Warszawa, dn. 31 sierpnia 1920 r.

Oddział II Informacyjny

B. W. № 39573/II

aa
46557
12
LP

DO

ADJUTANTURY GENERALNEJ.

W załączeniu przedkłada się "HISTORJĘ
AZERBEJDŻANU" do wiadomości.

ZAŁĄCZNIK 1.-
=====

Handwritten signature

W z. Szefa Biura Wywiadowczego.

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

NACZELNE DOWÓDZTWO WOJSK POLSKICH
ADJUTANTURA GENERALNA
WARSZAWA

L. Dz. 46557 dnia 2/IX 1920 r.

złącz. Wydział

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

120

147

HISTORJA AZERBEJDZANU

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

W r. 1917 po wybuchu rewolucji rosyjskiej został zorganizowany komisariat do spraw Kaukazu. Przewodniczącym został M. Charlamow, przedstawicielem miasta Baku w konie komisariatu był M. Dżafarow, przedstawicielem Armenii zaś M. Papojanow (obydwaj członkowie parlamentu rosyjskiego należący do partji kadetów). Partja socjaldemokratyczna nie chciała wejść w skład tego komisariatu. Istniał on do listopada 1917 r. t. zn. do wybuchu rewolucji bolszewickiej. Na miejsce komisariatu została utworzone Zgromadzenie Ustawodawcze Kaukazu Północnego w Tyflisie, na czele którego stał nowy komisariat, w skład którego wchodzili przedstawiciele wszystkich narodowości z p. Gegeczkori na czele. Wojna z Turcją o dzielnicę Batum, w toku której muzułmanie i armeńczycy zachowali ścisłą neutralność, położyła koniec samodzielnemu istnieniu republiki Kaukazu Północnego, która rozpadła się na 3 części: na Gruzję, Armenję, i Azerbejdżan. Ta ostatnia republika zapożyczyła sobie niewiadomo dlaczego imię od prowincji perskiej z miastem Taivoden. Baku było centrem tej nowej formacji politycznej. W r. 1918 miasto Baku i okręg Bakiński został zajęty przez bolszewików rosyjskich z p. Chamian na czele. W marcu r. t. w Baku miała miejsce rzeź armeńczyków i wskutek tego armja angielska z pułk. Tomsonem na czele okupowała miastp. Zaprowadzono tam administrację angielską która korzystała z pomocy tatarskiej Rady Narodowej. Zgodnie z uchwałą Rady Najwyższej międzysojuszniczej Anglii musieli opuścić Baku i republika Azerbejdżańska znowu rozpoczęła swój byt niepodległy. W nowym rządzie główną rolę odgrywała partja "Mussawat" (partja narodowo-demokratyczna muzułmańska), na czele której stał P. Ussubbek Nasibbekof. W tym czasie do Azerbejdżanu zaczęli napływać emigranci z Turcji, wśród których było niemało tureckich działaczy politycznych, którzy przeżyli idee panisła-

121
PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

miczne i pantureckie. Uważali oni Azerbejdżan, jako bardzo ważną dzielnicę nadającą się do ekspansji ze strony Turcji, a ludność Azerbejdżanu odnosiła się do nich przyjaźnie. Rząd zużytkowywał oficerów tureckich w armji, jako instruktorów i obsadzał nimi ważne stanowiska. Turcy, wszędzie faworyzowani uzyskali wielkie wpływy. Na przeszkodzie do zupełnej unji pomiędzy Azerbejdżanem i Turcją stała głównie Armenia, której część południowo-wschodnia Karabagh i Zangerur wdzierały się pomiędzy terytorja obu państw. Azerbejdżan obawiał się również gen. Denikina, który nie uznał republik Kaukazu Północnego. Dlatego też Azerbejdżan zawarł z Turcją traktat, skierowany przeciwko gen. Denikinowi i starał się osłabić armję ochotniczą, wywołując fermenty wśród szczepów muzułmańskich, jak Ingusze, Czeceńcy, Osiećcińcy i Kabardzińcy. Rząd Azerbejdżanu dostarczał im wielkiej ilości broni, amunicję, którą sam otrzymał od Anglii w celu poparcia Azerbejdżanu, w jego walce przeciwko bolszewikom. Dopiero znacznie później rząd angielski przekonał się, jaki użytek czyniono z materiału wojennego przesyłanego przezeń i zaprzestał transportu broni do Azerbejdżanu. Turkofile, upatrując w siłach gen. Denikina wielkie niebezpieczeństwo dla niepodległości Kaukazu, starali się politykę Azerbejdżanu skierować w stronę bolszewizmu. Wiedząc, że koalicja nigdy nie zgodzi się na utworzenie wielkiej Turcji, woleli oni iść z Rosją sowiecką, którą uważali za słabą wewnątrznie. Na czele rządu Azerbejdżańskiego stał wtedy tatar z Litwy, wierzący muzułmanin gen. Sulkiewicz. Przy boku jego istniało zgromadzenie ustawodawcze, którego przewodniczącym jest P. Khan-Khoiski. Propaganda bolszewicka w Baku natrafiała na grunt podatny, szczególnie wśród robotników. Działacze polityczni Azerbejdżanu mieli nadzieję, że w sojuszu lub sferederowani z Rosją sowiecką wejdą do Karabaghu i w ten sposób utworzą sobie drogę do unji z Turcją. Pod presją partji turkofilów zaszły zmiany w rządzie. Władza przeszła w ręce zapalonych turkofilów, wśród których znajdowali się Khan-Khoiski, prezydent zgromadzenia ustawodawczego,

Makhamedov, minister spraw wojskowych i głównodowodzący całą armią, Monkmandaroff, prezydent parlamentu. Wszyscy oni należeli do partji Musafat lub też byli z nią, w kontakcie. Wraz z Nouri Paszą emisariuszem Mustafy Kemal, byli oni stronnikami idei sojuszu pomiędzy Rosją, sowiecką i młodo-turkami, sojusz ten miał położyć koniec zaskakującemu wpływowi zachodu, szczególnie Anglii na Wschodzie. Gdy Armeńcy, chcąc dowieść przed całą Europą, że Karabagh powinien należeć do Armenji, prowokowali tam powstania, w których brały udział także i regularne wojska armeńskie, rząd Azerbejdżanu odpowiedział na to rzezią armeńczyków. W kwietniu 1920 r. muzułmanie sądząc, że zbliża się decyzja Rady Najwyższej międzysojuszniczej na mocy której Karabagh miałby odpaść do Armenji, dokonali przewrotu bolszewickiego z góry uplanowanego, który to spowodował notę sowietów do armji z żądaniem oddania Karabaku i Zanghezuru Azerbejdżanowi. Rewolucja wewnętrzna i organizacja sowietów zmniejszyły znaczenie partji muzułmańskiej, która obejmuje większość ludności. Władze polityczne i administracja przeszły częściowo w ręce Rosjan, którzy stopniowo stawali się panami w kraju, i rządzili na podstawie instrukcji otrzymywanych z Moskwy. Element rosyjski, który doszedł do władzy, opierał się wewnątrz kraju na ludności robotniczej Baku, na armeńczykach i żydach. Tak samo, jak na Ukrainie władza sowietów wodziła się jedynie na ludność miast. Poza miastem władza ta była tylko fikcyjną i rekwizycją zboża trzeba było przeprowadzać przy pomocy sił zbrojnych. Fakty te wywołały niechęć wśród ludności muzułmańskiej, która doprowadziła do ruchu antybolszewickiego, przyjmującego formy powstań zbrojnych, w których uczestniczyli także dawni przyjaciele sowietów rosyjskich, jak np. Nouri Pasza. Pierwsze powstanie antybolszewickie wybuchło w Gandzi (Elizawetpol), gdzie zginęło 10.000 tatarów i 3.000 Rosjan. Krwawe zajęcia spowodowały zwrot w opinji grup muzułmańskich i nowe powstania szły jedno za drugim. Głównym organizatorem akcji antybolszewickiej był Khan-Khoiński dawny prezydent Zgrom. Ustawodawczego, który został zabity przez agentów bolszewickich w Tyflisie.